

tur tamen Rosmini, dum iudicium, non intellectui, sed rationi tribuit.

6.º Quatenus eius sententia *intellectus* est initium et fundamentum *rationis*, quæ proprios actus non exerit, nisi præcesserint actus *intellectus* circa ens.

7.º Tandem, quatenus docet, *intellectum* et *rationem*, non duas diversas facultates, sed ejusdem potentiæ functiones esse, simulque exercitium sive actionem rationis posteriorem naturaliter esse exercitium *intellectus*.

Stuart Mill atque Herbert Spencer: Duos hosce simul memoramus, quia adhærent positivismo, quod systema, ut notum est, vel existentiam spiritus inficiatur, vel saltem spiritum ac spiritualem animam habet tanquam rem positam extra spheram objectorum a nobis cognoscibilium, vel demum autumat, spiritum substantiam involvere notionem penitus innesariam ad hoc, ut cogitationis natura, origo et proprietates exponantur aut comprehendantur.

Sic, apud primum seu Stuart Mill, spiritus humanus hominisve intelligentia nihil est aliud quam permanens possibilitas diversorum statuum conscientiæ, sicut materia nihil est aliud quam possibilitas permanens sensationis.

Quod attinet ad alterius sive Spencer theoriam cognitionis, ad sequentia capita revocari potest:

a) Sensationes sunt determinatæ nervorum concussionones atque inter eas sensatio *resistentiæ* primitiva habetur atque elementum primigenium aliarum sensationum.

b) Sensationes vel sunt *centrales* (las emociones ó sensaciones afectivas), vel *epiperifericæ* (sensaciones externas), vel *entoperifericæ* (sensaciones internas).

c) Idea nihil est aliud quam integrata series sensationum similium, atque exurgit seu producitur per fusionem quamdam residuorum conscientium, sive per combinationem status conscientiæ actualis cum statibus aliis precedentibus.

d) Ex quibus infertur, intellectum esse meram associationem idearum, quæ quidem ideæ sunt sensationes similes et

status conscientiæ cum aliis statibus antecedentibus nexum habentes.

e) Veritates illæ, quæ immediate evidentes ac necessariæ dicuntur, quæque prima principia scientiarum appellantur, nihil sunt aliud quam indissolubiles associationes idearum quarumdam; cæterum ejusmodi indissolubilitas seu idearum necessaria associatio, non ex evidentia idearum vel veritatis, sed ex hæreditate originem ducit, unde prædicta associatio atque assensus, quem necessario præstamus veritatibus immediate evidentibus seu primis principiis, per hereditariam transmissionem habentur.

SCHOLIUM

Singulas philosophorum et scholarum opiniones nunc expositas examini vel scientificæ discussioni subijcere, nec tempus nec operis elementarii ratio sinit. Quidnam veri vel falsi unaquæque sibi vendicet, colligi facile potest quoad aliquas ex ipsa expositione systematis; quoad alias ex brevioribus observationibus a nobis prolatis; quoad omnes ex his, quæ in posterum dicturi sumus, naturam intellectus, theoriam cognitionis humanæ et originem idearum evolventes. Nunc ad eos convertamur, qui intelligendi facultatem a sensitivis potentiis vel nullo modo, vel non satis distinguunt et sejungunt.

ARTICULUS SECUNDUS

De intellectu per comparisonem ad sensum.

THESIS

Intellectus quoad aliquid sensui assimilatur; est tamen facultas ab ipso omnino distincta, atque a corporis organo in operatione propria non pendet.

Explicatur et prob. 1.^a pars. Sicut sensus est facultas co-

gnoscendi animæ insita, qua objecta quædam percipit, ita etiam intellectus. Deinde tam in sensitiva cognitione, quam in intellectuali, objectum seu res cognita, non immediate et per seipsam potentiæ cognoscenti jungitur, sed per species, ideas vel repræsentationes.

Tertio, potentia intellectiva, non secus ac sensitiva, quandoque est in potentia, quandoque vero in actu, id est, tam quoad sensum, quam quoad intellectum, prius natura est habere facultatem ad objectum aliquod cognoscendum, quam ipsum actualiter et de facto cognoscere. Ex quo ulterius consequitur, tum sensum, tum intellectum præ se ferre aliquid potentiæ passivæ, quatenus utraque facultas in se ipsa recipit actum vel sentiendi vel intelligendi.

Prob. 2.^a pars. Omnis facultas operativa ad suum actum et objectum dicitur, ac per ea specificatur et distinguitur; quandoquidem facultates in seipsis non intuemur nec percipimus, sed in suis actibus; aliunde per se notum est, eandem esse conditionem potentiæ et actus, qui ab ea profluit, cum actus nihil aliud sit quam diffusio, explicatio ac veluti evolutio, seu, ut Scholastici ajebant, *actualitas* potentiæ; atqui intellectus a sensu omnino differt, tam ex parte actus, quam ex parte objecti; ergo... Prob. min. Ex parte actus: nam actiones sensuum sive sensationes non existunt absque organo corporeis determinatis, per quæ operantur, et a quibus omnino pendent, ita ut, eisdem vitiatis vel sublatis, tollatur etiam sensatio. Similiter, experientia et ratione testibus, sensatio includit et involvit impressionem materialem et physicam objecti in organum, cui impressioni respondet et veluti commensuratur sensatio. At vero intellectus operari potest, non solum independenter ab organo determinato, sed etiam absque omni corpore, ut patet in anima post mortem hominis, quæ certe, si vivit et operatur, vita intellectus vivit et operatur. Ergo, vel deneganda animæ humanæ immortalitas, vel concedendum, ejusdem facultatem intelligendi *actu* operari absque corporeo organo. Similiter quoque experimur, nos per intellectum et voluntatem posse cogitare de hoc

vel illo objecto, absque eo, quod impressionem organicam ab ipso tunc recipiamus. Quid, dum actum ipsum cogitandi vel volendi per conscientiam vel sensum intimum intuemur ac immediate percipimus? Quodnam erit organum hujus actus, quo actum cogitandi vel volendi intuemur?

Ex parte objecti: objectum sensus est solum quid materiale, sensibile et singulare; nec enim quisquam sensuum, quantumvis perfectus et per exercitium bene educatus, objectum pure spirituale, puta Deum vel universalem naturam, unquam percipit.

Contra, satis constat, intellectum et ad objecta pure spiritualia assurgere posse, et rerum naturas sub forma materialitatis percipere et cognoscere; quinimmo universale est proprium et specificum ipsius objectum: ergo intellectus est facultas a sensu omnino distincta ipsoque superior. Et sane, ipsi communi hominum sensui repugnat asserere, facultatem, quæ Deum, angelos, veritatem, justitiam, rationem boni, pulchri, communissimam rationem entis, ipsumque esse attingit, a sensibilitate, quæ homini cum belluis communis est, non distingui.

Tertia pars thesis ex nunc dictis sponte fluit. Nam, si propria operatio hominis, quatenus homo et prout belluis superior, est intelligere, pronum est inferre, intellectum, cujus est intelligere, in eo vel maxime a sensu discriminari, quod independenter ab omni corporis organo queat operari. Ex quibus omnibus

Colliges 1.º Sensum merito appellari posse et revera esse facultatem organicam, intellectum vero facultatem inorganicam; quatenus, scilicet, sensus actum proprium non exerit absque concursu simultaneo organi corporei determinati, at intellectus actionem propriam exercet vel absque quovis concursu organi, ut accidit post mortem, vel saltem absque eo, quod ejus actio exerceatur vel eliciatur per organum proprium, quamvis in statu unionis cum corpore præcedat et comitetur functio aliqua sensibilitatis, ac proinde affectio organica.

Colliges 2.º Sensationem seu functionem sensus denominari posse corpoream et *materialem*, non quidem ex parte perceptionis sensitivæ, quam involvit, nec quatenus sensatio est operatio quædam ab anima egrediens et diffusio facultatis sensitivæ; sed solum quatenus necessario prærequirit et involvit impressionem objecti in organo materiali, et quatenus sensatio complete et adæquate sumpta non elicitur absque influxu et motu organi. Quo sensu excipere oportet veteres Scholasticos, si quando sensitivas potentias earumque functiones *materiales* vocitent.

Colliges 3.º Merito D. Thomam docere, facultates ordinis pure intellectualis, quæ sunt intellectus et voluntas, a facultatibus ordinis sensibilis ex eo præsertim discriminari, quod priores non utantur *organo corporali*, secus ac sensitivæ, ita ut hæc sit veluti differentia quædam primitiva et essentialis inter sensum et intellectum.

ARTICULUS TERTIUS

De Phrenologia.

§ I

De recentiorum phrenologia.

Phrenologiæ nomine intelligi potest: *Systema quoddam dynamilogicum, quo adstruitur, facultates omnes et vires rationalis animæ sedem fixam in determinatis corporis organis habere, quibus organis ita ligantur, ut ex eorum magnitudine et evolutione (desarrollo) pendeat et mensuretur facultatum, inclinationum et operationum intensitas.*

Notio, quæ hic continetur, tamquam descriptio, potius quam ut vera et accurata definitio est sumenda; exactæ namque definitionis phrenologia capax non est, cum phrenologi ipsi quoad hujus systematis principia inter se non conveniant. Quamobrem, simul brevitati ac perspicuitati consu-

lentes, eorum præcipua ac magis universalia pronuntiata hic subjicere curabimus.

1.^m Omnes facultates hominis, sive intellectuales illæ sint, sive morales, sive sensitivæ, *localizationi* subjacent, id est, ligantur certis corporis organis, atque singulæ ipsarum peculiari organo gaudent.

2.^m Inclinatio seu *propensio* ad operandum ipsaque actualis operatio respondent magnitudini ac evolutioni (desarrollo) materiali organi, ita ut evolutio ista sit veluti mensura et ratio intensitatis inclinationis ac positionis seu existentiae actus.

3.^m Præcipua horum organorum sedes est cerebrum, ex cujus circumvolutionibus et evolutionibus internis, prout in externa superficie apparent et manifestantur, agnosci ac dimetiri potest intensitas uniuscujusque facultatis ac energia operationum, quæ eidem respondent.

4.^m Quæ quidem energica inclinatio seu conatus et propensio ad actum, evolutionem organi consequens, adeo intendi potest, ut homo actum illum ponat, quasi vi quadam coactus, cui resistere nequit.

5.^m Voluntas, non secus ac aliæ animæ vires et facultates, determinatum habet organum, per quod operatur: quod si organum ejus magnum sit et satis evolutum, seipsam et reliquas facultates, quarum organum nimis non sit evolutum, magis vel minus poterit cohibere ac regere, liberaque proinde erit saltem quoad aliquos actus et determinationes; at, si ejusdem organum parum evolutum inveniatur, ipsius energia insufficiens prorsus erit pro regendis, frænandis ac ordinandis reliquarum facultatum inclinationibus et actibus, veraque proinde ac reali libertate non gaudebit.

THESIS

Phrenologia, quam maxima pars phrenologorum nostris temporibus tuetur, adversatur tum morali et religioni, tum rationi et experientiæ.

Prob. 1.º pars. Illud profecto morali ac religioni adversatur, quod sensualismo viam aperit, ac animæ rationalis spiritualitatem et immortalitatem vel tollit, vel saltem in periculum vertit; sed sic se habet phrenologicum systema, quod hodie nunc exponit, amplectitur ac tuetur maxima pars phrenologorum; ergo... Prob. min. Tollere e medio seu inficiari differentiam radicalem et essentialem inter facultates pure intellectuales ac facultates sensitivas, est aperire viam sensistarum doctrinæ ac animæ spiritualitatem immortalitatemque periculo subicere; sed, id secum ferre phrenologorum hodiernum systema, perspicue patet ex ipsorum pronuntiatis. Et re sane vera evidenter sensualismo favent, dum affirmant, facultates pure intellectuales ac morales ordinis superioris organis corporeis ligari ac subjici eodem modo ac facultates ordinis sensibilis. Quod quid est aliud quam e medio tollere, saltem quoad nos, differentiam ac distinctionem essentialem inter sensum ac intellectum? Jam, si sensus et intellectus inter se non discriminantur essentialiter: si intellectus et voluntas non secus ac sensus determinatis organis alligantur eisdemque conditionibus ac legibus materiæ et evolutionis organicæ subjacent, nihil nobis certi remanet, quo possimus adstruere, intellectum esse superiorem sensu ab eoque essentialiter distinctum; quinimmo, cum nos animarum essentiam vel substantiam in seipsa non intueamur, sed ex actibus ipsarum naturam agnoscamus et dijudicemus, semel e medio sublata vel indubium revocata differentia essentiali inter facultates superiores intellectuales et morales ac facultates inferiores sive sensibiles, nihil nobis remanet, quo certo et evidenter possimus demonstrare, hominis animam ab anima belluarum essentialiter distingui: nutante porro demonstratione hujus essentialis distinctionis, nutat quoque proculdubio spiritualitas omnimoda ac immortalitas animæ rationalis. Ergo, cum moralis et religio christiana absque animæ immortalitate et spiritualitate consistere nequeant, phrenologicum systema, prout communiter exponitur, adversatur morali ac christianæ religioni.

Quod ad alteram thesisi partem attinet, probatione non indiget, nisi forte apud eos, qui nihil unquam de hodierna phrenologia vel audierint, vel legerint. Nam qui phrenologorum libros vel tantisper eolverit, sciet profecto:

1.º Inter seipsos minime convenire quoad numerum, naturam, situm facultatum et organorum. Gall vigintiseptem facultates cum totidem organis homini assignat; triginta quinque numerat Spurzheim; alii alium numerum majorem vel minorem admittunt.

2.º Ex accuratis experimentis Cabanis, Richerand, Flourens aliorumque anatomiarum, medicinarum ac philosophiarum peritorum, compertum est, persæpe circumvolutiones ac partes determinatas cerebri lædi, quin idcirco tollantur vel perturbentur facultates, quæ ipsis juxta phrenologos respondent. Quinimmo Flourens testatur, se ex animalium cerebro sustulisse et amputasse non parvas ejus partes tam antrorsum, quam retrorsum, quin tamen animal ullam ex facultatibus amitteret.

3.º Organum religionis et cultus Dei sive theosophiæ, quod Gall cum aliis phrenologis in cranio hominis detexit, in cranio quoque arietum postea fuit detectum.

4.º In cranio sapientissimi Laplace phrenologi detexere organum *stupiditatis*; at vero quasi per compensationem in cranio homicidæ Fieschi organum *destructivitatis* detegere non valuerunt, nec in cranio Lacenaire organum furti, sed potius organa benevolentiarum et theosophiarum inventa sunt in eo homine, non solum latrocinio, sed homicidio ac theismo tradito.

5.º Tandem, etiamsi vera essent ea, quæ phrenologi autumant de circumvolutionibus ac organis cerebri atque de facultatibus eisdem respondentibus, nihil certi quoad praxim et judicium de facultatibus et operationibus inde confici posset; quandoquidem constat ex multis et accuratis experimentis, evolutionem ac prominentias exteriores cranii non semper respondere circumvolutionibus nec prominentiis internis massæ cerebralis: nec desunt sane homines, in quibus inte-

gritas intelligentiæ ac reliquarum facultatum observatur, quantumvis insolitum ac deforme cranium habeant.

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Objic. 1.º Si cerebrum læditur vel destruitur, illico perturbantur operationes intellectus et voluntatis; ergo hujusmodi facultates, non secus ac sensitivæ, a corporeo organo pendent.

Resp. disting. cons. Hujusmodi facultates pendent ab organo corporeo *præsuppositive* et quasi *indirecte*, conc.; *directe* et in *seipsis*, neg. Verum quidem est, læso cerebro, perturbari functiones intellectus et voluntatis, ut videre licet in amentibus ac delirio ex febris laborantibus. Sed id ideo accidit, quia intellectus pro hoc statu unionis, ut mox dicemus et experientia ipsa testatur, nihil actu intelligit, nisi simul cum ipso operentur sensus interni, ac præsertim imaginatio, ex cujus phantasmatibus seu repræsentationibus intellectus accipit objecta per abstractionem.

Objic. 2.º Cerebrum communiter et apud ipsos philosophos catholicos habetur ac dicitur organum intelligentiæ; cujus etiam rei signum est, quod, dum mentis aciem meditando objectis vel speculationibus scientificis nimium defigimus, eisdem inhærendo, sensationem dolorosam in fronte experimur. Ex quo inferunt quidam cum Debreyne, cerebrum esse quidem organum adæquatum ac integrale intellectus et cogitationis, in eo tamen assignanda aut distinguenda non esse determinata organa pro determinatis facultatibus vel inclinationibus, sive intellectualibus, sive moralibus. Ergo nulla adest repugnantia in pronuntiatis phrenologorum circa existentiam organorum pro ipsis facultatibus pure intellectualibus.

Resp. dist. ant. Cerebrum habetur ac dicitur organum *proprium aut immediatum* intelligentiæ, neg.; organum *mediatum et quasi indirecte*, conc. Cerebrum itaque, si quando organum intellectus dicatur, non id sumendum est de orga-

no proprio intellectus ea ratione, qua oculus, ex. c., dicitur organum visus; sed quatenus in eo reperiuntur organa sensuum internorum, qui et materiam cognitionis intellectui præbent, ac simul cum ipso functiones proprias exercent circa objecta actu cogitata. Ex quo consequitur, massam cerebralem nuncupari posse, improprio saltem sensu, organum mediatum et indirectum intelligentiæ, quatenus, scilicet, hujus functiones cum functionibus sensibilitatis internæ nexum ac relationem habent. Cæterum, qui cerebrum *organum intelligentiæ* et instrumentum cogitationis esse autumant cum Debreyne, victas manus phrenologiæ tradunt; quandoquidem admittunt hoc pacto, *omnes* hominis facultates etiam pure intellectuales, ut sunt intellectus et voluntas, in organis localizari seu per organa operari: quæ est fundamentalis phrenologiæ affirmatio, ex qua graviora ejus pericula in moralem et religionem profluunt, ut diximus. Nec quidquam interest pro his periculis vitandis asserere, cerebrum esse organum *unicum* et integrale intelligentiæ: sive enim unicum sit, sive in plura distinguatur, semper manet factum capitale phrenologiæ, intellectum, scilicet, non secus ac sensum, per organum corporeum operari. Præterea, si semel concedatur, intellectum cerebro uti tamquam proprio organo, non video plane, quare voluntati assignanda non sit aliqua pars ejusdem ut proprium organum, cum volendi facultas ab intelligentia distinguatur.

§ II

De possibilitate et conditionibus veræ phrenologiæ.

Ex his, quæ in superiori paragrapho exposita sunt, colligere fas est, doctrinam phrenologicam veri aliquid intra se includere; quod, si a vero recedit, idcirco recedit, quia experientiæ facta, quæ in seipsis vera sunt, et irrationabiliter applicat, et ad exaggerationem vertit.

Itaque peccat hodierna phrenologia, quia statuit et docet,

1.º *omnes* hominis facultates et vires determinatis organis ligari, atque etiam quatenus easdem facultates ac organa indefinite fere multiplicat et dividit: 2.º intensitatem et energiam cujuslibet facultatis ex magnitudine propria organi prorsus vel vere unice pendere: 3.º evolutionem organi, si nimia sit atque ad certum pertingat gradum, secum ferre propensionem necessariam ad operationem determinatam: 4.º libertatem voluntatis ex evolutione et magnitudine proprii organi pendere, ita ut, si voluntatis organum debile sit vel parum evolutum, hominis libertas penitus absit respectu quorundam actuum, et debilis sit ac remissa respectu omnium aliorum. Id, ut prætermittamus phrenologos eos, qui purum putumque materialismum aperte profitentur, docentes, ex. c., cogitationem nihil esse aliud quam motum determinatum cerebri.

Jam ergo, si hujusmodi phrenologiæ pronuntiata denegetur vel corrigantur; si ab aliis ejusdem affirmationibus exaggerationes et vitia tollantur; si phrenologiæ nomine intelligatur *cognitio probabilis et conjecturalis facultatum ac propensionum hominis, quatenus obtineri potest per inspectionem complexionis ac organorum, quæ in ejus corpore apparet*, possibilis est phrenologia, quæ nec morali, nec religioni, nec experientiæ adversatur. Cæterum phrenologia ista, quæ ex sua ipsa natura exurgere ac constitui nequit in ratione systematis, nisi per plurima experimenta ac observationes accurate expensa et inter se collata, si veritati, religioni ac rationi consentanea esse vult, præ oculis sequentia habebit:

1.º Radicalem et essentialem distinctionem statuere opus est inter facultates sensitivas ex una parte, sive cognoscitivæ illæ sint, ut sensus, sive morales et affectivæ, ut passiones, ac pure intellectuales ex alia, ut sunt intellectus et voluntas: ac priores quidem *organicæ* appellari queunt, sed posteriores *inorganicæ* cum D. Thoma dicantur.

2.º Curandum est, ne præfatæ facultates nimium ac veluti indefinite multiplicentur, ut hodierni phrenologi in more habent, sed ad minorem ac magis determinatum numerum

reducendæ sunt, quoad fieri possit; idque fiat præsertim attentis differentiis actuum et objectorum.

3.º In ipsis facultatibus organicis intensitas potentiæ et propensionis, non ex sola magnitudine sive evolutione extensiva organi, sed ex interna quoque dispositione ac ejusdem variis qualitibus æstimanda est,

4.º Quinimmo etiam ex relatione seu collatione cum aliis organis, cum accidere fortasse possit, quod intensitas seu energia alicujus organicæ facultatis impedita ex parte (neutralizada) evadat ex evolutione organi alterius facultatis. Quod præterea etiam evenire potest eo, quod externa organi evolutio seu prominentia non semper exacte respondet evolutioni interiori, saltem quoad organa cerebralia.

5.º Ex quibus omnibus simul collatis infertur, 1.º iudicium circa intensitatem ac vim facultatis cujuscumque tamquam omnino certum et indubium unquam proferendum, sed solum ut probabile et veluti conjectando; 2.º iudicia phrenologica versari oportere solum circa facultatum et inclinationum energiam, quin extendatur ad operationes ipsas; quantumvis namque maxima appareat evolutio alicujus organi, fieri potest, ut homo absteineat a ponendis actibus et operationibus, quæ eidem respondent.

6.º Sicut functiones actuales intellectus et voluntatis dependentiam ac relationem habent cum functionibus sensibilitatis, ita etiam organa hujus sensibilitatis influere aliqua ratione possunt in intellectum et voluntatem, ac proinde determinare intensitatem, aptitudines et inclinationes facultatum ordinis pure intellectualis. Itaque per complexionem physiologicam corporis, ac magis adhuc per conditiones organorum sensibilitatis, phrenologice judicare possumus de facultatibus pure intellectualibus ipsarumque variis aptitudinibus quoad artes et scientias.

7.º Quævis tandem sit energia facultatum et propensionum, subduntur liberæ voluntati, quæ easdem dirigere, frænare, moderari ac per exercitium augere potest, præsertim si media, quæ christiana Religio docet, in auxilium advocet.